ale celorlalte obiecte inerente ceremonialului funerar (toiagul mortului, coliva, pomul pomenilor şi bradul), doliul şi bocetul.

Constituind o trecere în revistă a unor aspecte esenţiale ce ţin de antropologie şi de comunicare, de mit şi de rit, de religie şi de cultură, volumul luat în discuţie reprezintă un instrument de lucru util în înţelegerea evoluţiei lui Homo sapiens de la ipostaza de vânător, culegător şi adorator al zeilor la aceea de locuitor cu depline drepturi civile şi politice al aşa-numitului „sat global".

Ioana ROSTOŞ
Universitatea „Ştefan cel Mare" din Suceava

Cătălina Iuliana Pînzariu, *Neologismele româneşti cu etimologie multiplă latino romanică*, Cluj-Napoca, Casa Cărţii de Ştiinţă, 2014, 220 p.

Cartea *Neologismele româneşti cu etimologie multiplă latino romanică*, publicată la editura Casa Cărţii de Ştiinţă din Cluj-Napoca în 2014 de Cătălina Iuliana Pînzariu, lector universitar la Facultatea de Litere şi Ştiinţe ale Comunicării din cadrul Universităţii „Ştefan cel Mare" Suceava, este rezultatul cercetării sale doctorale.

Lucrarea dezbate o temă extrem de vastă, având în vedere faptul că inovaţiile lexicale sunt rezultatul unor factori sociali extrem de diverşi. Vocabularul unei limbi reflectă toate schimbările istorice din viaţa unui popor, de la sfera materială, până la cea ideologică. Lexicul, prin structura lui, este un compartiment al limbii la fel de complex ca sintaxa sau fonetica, cu profunde implicaţii nu doar de natură strict lingvistică, ci şi de natură stilistică şi culturală.

Alegerea subiectului cercetării are la bază conceptul de etimologie multiplă, introdus şi formulat ca principiu de Alexandru Graur în 1950 într-un studiu cu acelaşi nume şi în care se afirmă că un număr destul de mare de împrumuturi neologice au etimologie multiplă.

Obiectivul principal al lucrării este analiza comparativă a materialului lexical neologic înregistrat în lucrările lexicografice consacrate care oferă informaţii importante privind termenii cu etimologie multiplă latino-romanică atât pentru a completa cercetări anterioare, cât şi pentru a determina tendinţele actuale ale lexicului românesc.

Cartea Cătălinei Pînzariu cuprinde trei secţiuni: „Studii româneşti despre etimologia multiplă", „Influenţe lingvistice şi extralingvistice europene în limba română" şi „Dimensiuni ale neologizării: categorii de unităţi lingvistice cu etimologie multiplă". Întrucât ar fi fost imposibilă o cercetare exhaustivă a subiectului în cadrul unei astfel de lucrări, cercetătoarea şi-a propus un „studiu parţial al împrumuturilor neologice cu etimologie multiplă, care poate constitui un îndreptar, în vederea completării unor rezultate ulterioare, dar şi o cercetare a tendinţelor actuale ale lexicului românesc" (Argument, p. 13), demers prin care

BDD-R238 © 2015 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.87 (2026-11-09 02:15:54 UTC)

lucrarea de faţă oferă o imagine obiectivă şi bine structurată a acestei categorii de elemente lexicale.

Pentru a evidenţia faptul că limbile spaţiului european au influenţat şi continuă să influenţeze limba română, autoarea a selectat un corpus de lucru care cuprinde principalii termeni împrumutaţi ce aparţin celor mai importante domenii ale ştiinţei şi ale culturii.

Fundamentarea modelului teoretic a avut în vedere cercetarea surselor de neologizare propuse în lucrările lexicografice româneşti. Procedeul, în mod curent folosit în practica lexicografică pentru a interpreta faptele lingvistice dintr-o perspectivă mai cuprinzătoare, a fost folosit de Cătălina Iuliana Pînzariu cu scopul stabilirii etimologiei corpusului de neologisme.

Principala ipoteză care a stat la baza investigaţiei o constituie influenţările reciproce exercitate de secole, cu modificări şi evoluţii realizate prin progresul cultural şi lingvistic (p. 80).

Autoarea a realizat o laborioasă examinare a fenomenelor lingvistice invocate. În acest sens a pornit la drum de la o distincţie necesară, situată la nivelul clasificării de ansamblu a cuvintelor, între clasele lexico-gramaticale şi cele semantico-funcţionale, făcând totodată precizarea că stabilirea corectă a etimologiei unui cuvînt corelează cele două criterii fundamentale (fonetic şi semantic) cu criterii suplimentare: criteriul geografic, cel funcţional, cel semantico-onomasiologic şi cel istorico-social.

În primul capitol al lucrării se pleacă de la faptul că la constituirea vocabularului neologic al limbii române moderne au contribuit mai multe limbi, dintre care: latina savantă, neogreaca, rusa, germana, italiana şi franceza. Iar în capitolul al doilea sunt amintite atât împrumuturile din limbile neromanice, cum ar fi cele slave (poloneză, sârbă, rusă), greacă (greaca veche şi neogreaca), limbile uralo-altaice (turca, maghiara), limbile germanice (gemana, engleza, cu observaţia extrem de importantă că prin germană au pătruns în limba română literară numeroase cuvinte cu origine în latină sau în limbile romanice), cât şi influenţele latino-romanice (latina, franceza, italiana).

Posibilitatea împrumutării unor neologisme din mai multe limbi de cultură, fie în aceeaşi epocă, fie la distanţă în timp şi în spaţiu, a fost demonstrată de existenţa de variante fonetice şi morfologice, precum şi de polisemie. Mulţi lingvişti sunt de acord că un număr destul de mare de împrumuturi neologice au etimologie multiplă, iar rezolvarea problemei a constat în soluţia ca pentru cuvintele venite din mai multe limbi de largă circulaţie (cuvinte internaţionale) să se recurgă la conceptul de etimologie multiplă (ce susţinea existenţa mai multor surse străine). Activitatea filologică a unor cărturari români privind împrumuturile, introducerea, popularizarea şi explicarea lor este prezentată de Cătălina Pînzaru în subcapitolele 1.1.1, 1.1.2 cu observaţii pertinente, la fel ca şi studiile de etimologie, cărora le dedică subcapitolele următoare.

BDD-R238 © 2015 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.87 (2026-11-09 02:15:54 UTC)

Urmează investigarea unor secole (începând cu a doua jumătate a secolului al XVIII-lea) extrem de diverse din punct de vedere al creaţiei neologice, etapele procesului de modernizare fiind analizate prin prisma adoptării şi adaptării neologismelor (schimbări fonetice, morfologice, semantice). De altfel, istoriile limbii literare şi romanişti ca Alexandru Rosetti şi Alexandru Niculescu propun ca reper, pentru a cerceta începuturile procesului de modernizare a structurilor lexicului românesc, anii 1850-1870. Coman Lupu, de asemenea, în *Lexicografia românească în procesul de occidentalizare latino-romanică a limbii române moderne* (1780-1860), (Bucureşti, Editura Logos, 1999, p. 9-10) afirma: „Limba elitelor sociale din Principate şi din Transilvania fiind mai ales greaca şi, respectiv, maghiara, este lesne de înţeles de ce lexicul românesc înregistrează sporadic efectele schimbărilor din diversele sfere ale vieţii sociale. În ţările române – şi mai ales în Principate – se produce mai întâi, între 1750-1780, un proces de occidentalizare la nivelul culturii materiale, proces urmat de o deschidere în cultura spirituală, care avea să pregătească şi transformările în plan lingvistic."

Cătălina Iuliana Pînzariu se opreşte apoi asupra originii multiple a neologismelor latino-romanice (latină, franceză, italiană) şi realizează o clasificare a neologismelor în funcţie de formă şi etimologie, cu exemple şi precizări pentru fiecare din cele cinci grupe: neologisme cu o singură formă şi etimologie unică, cu o singură formă şi cu etimologie multiplă, cu mai multe forme şi cu etimologie unică, cu mai multe forme şi cu etimologie multiplă „unitară", neologisme cu mai multe forme şi cu etimologie multiplă propriu-zisă.

Subcapitolul 1.2 este încheiat cu concluzia că peste jumătate din lexicul neologic românesc este alcătuit din neologisme cu forme multiple care se explică prin etimologie multiplă.

Cercetătoarea şi-a asumat investigarea surselor cu acribie, optând, în unele cazuri, pentru etimologie multiplă acolo unde era menţionată doar etimologie unică, tocmai în vederea stabilirii cât mai complexe a etimologiei împrumutului analizat. În alte cazuri propune ea însăşi, pentru anumite neologisme, fie etimologia multiplă în locul celei unice, fie cea complementară sau adiţională, în cadrul etimologiei multiple. În urma consultării principalelor dicţionare, ajunge la concluzia că anumiţi termeni neologici prezintă etimologie unică franceză. Analiza propusă de Cătălina Iuliana Pînzariu reprezintă o contribuţie în care apar noi dimensiuni, originale. De pildă, în cazul acestor exemple propune etimologie multiplă franceză şi germană, pornind de la premisa că sursa germană este, în general, minimalizată în dicţionare, demers pe care autoarea cărţii de faţă îl argumentează de fiecare dată. Încercarea de a nu neglija acest aspect al influenţei culturale exercitate asupra limbii române de către cultura germană este motivată (încă din Argument, p. 17) de un „aspect ce vizează şi atitudinea lingvistică a învăţaţilor vremii, mai ales că, în perioada de cristalizare a limbii române literare moderne, destule personalităţi s-au format în şcoli germane, iar multe din împrumuturile atribuite sursei germane, aveau, în majoritatea cazurilor, etimon latin."

BDD-R238 © 2015 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.87 (2026-11-09 02:15:54 UTC)

Atât cultura românească modernă cât şi limba literară modernă au cunoscut o intensă influenţă germană, mai ales începând cu ultimele decenii ale secolului al XVIII-lea: „Prin germană au pătruns în limba română literară numeroase cuvinte cu origine în latină sau în limbile romanice; din germană au intrat multe cuvinte în limba română, însă, atunci cînd ele nu au avut o susţinere în latină şi în limbile romanice, o mică parte dintre ele s-au conservat. În situaţia în care din germană au pătruns cuvinte cu radical de origine latină sau greacă sau cînd germana a colaborat cu alte influenţe la fixarea şi îmbogăţirea semantică a neologismelor, limba română literară a păstrat tot materialul lingvistic pe care această limbă l-a oferit." (p. 72)

Analiza propriu-zisă este realizată în secţiunea a treia a cărţii, „Dimensiuni ale neologizării: categorii de unităţi lingvistice cu etimologie multiplă", cea mai extinsă şi grupată pe patru subcapitole. De la primul dicţionar etimologic ştiinţific al limbii române, elaborat de A. de Cihac, Cătălina Pînzariu analizează procentul de cuvinte împrumutate, originea lor, domeniile din care se impun (economic, social, politic, administrativ, juridic, militar, tehnic, ştiinţific, filozofic), statutul morfologic păstrat. Partea practică şi originalitatea lucrării o constituie elaborarea diferitelor statistici referitoare la ponderea şi limbile străine care au oferit limbii române neologisme cu etimologie multiplă, la repartizarea neologismelor pe grupe etimologice, la repartizarea pe unităţi lingvistice de etimologie multiplă. Autoarea a ales să studieze toate unităţile lingvistice de la literele D, U şi V ale principalelor dicţionare ale limbii române elaborate de trei colective de lexicografi (Bucureşti, Cluj, Iaşi) şi anume: *Dicţionarul Limbii Române*, *Micul Dicţionar Academic*, *Noul Dicţionar Universal al Limbii Române*.

Grupele etimologice cu etimologie multiplă identificate în dicţionarele studiate evidenţiază caracterul latino-romanic al elementelor împrumutate de română. Atât limbile romanice, cât şi cele germanice au cunoscut influenţa latinei savante atunci când se dorea o denumire a realităţilor abstracte şi chiar au preluat modelul limbilor romanice, mai ales al francezei.

Statisticile privind reprezentarea claselor morfologice includ substantivul, adjectivul, verbul.

Au fost analizate, pe baza corpusului neologic, unele zone prin care operele din patrimoniul romanic comunică, substanţial şi stilistic, în virtutea unui substrat cultural comun, cu cultura şi limba română, cu modernitatea: termeni referitori la viaţa social-politică (viaţa politică, militară, justiţie, administraţie, atitudini, manifestări, calităţi), termeni referitori la viaţa spirituală (artă, ştiinţe, istorie, religie, teorie literară, lingvistică, didactică etc.), termeni referitori la viaţa materială (construcţii, tehnică, textile, mijloace de transport).

Cu privire la etimologia multiplă au fost luate în discuţie împrumuturi directe şi prin filieră. Apreciem concluzia desprinsă, aceea că „fixarea neologismelor şi a familiilor lor lexico-etimologice din terminologia ştiinţifică românească a fost favorizată atât de aspectul lingvistic, cât şi de cel extralingvistic

BDD-R238 © 2015 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.87 (2026-11-09 02:15:54 UTC)

care au concurat la adaptarea şi încadrarea lor morfologică, facilitată de existenţa, în majoritatea cazurilor, a etimonului comun latin" (p. 110).

Cătălina Pînzariu evidenţiază, de asemenea, ponderea etimologiei interne, arătând ce este particular în procesul de formare a cuvintelor. Analizează deopotrivă elementele de derivare şi de compunere neologice, care intră în componenţa noilor termeni, cât şi elementele vechi, care intră, cel mai adesea, în structura derivatelor şi a calcurilor de structură morfematică.

Interesante sunt şi observaţiile privind necesitatea neologizării, adaptarea neologismelor, rolul etimologiei multiple în stimularea îmbogăţirii vocabularului cu mijloace interne, procedeele de neologizare: prin ataşarea de afixe neologice de etimologie multiplă (elemente sufixale şi prefixale), compunerea, calcul lingvistic cu etimologie multiplă.

Sunt formulate şi observaţii despre relaţiile semantice: sinonimie şi serii sinonimice, omonimie şi tipuri omonimice, polisemia (cu implicarea neologiei în argou).

Analiza propusă de autoare reprezintă o contribuţie originală, care scoate în relief noi dimensiuni în interpretarea faptelor examinate. Pentru a deţine o informaţie optimă despre împrumutul neologic analizat, cercetătoarea a consultat numeroase dicţionare, avînd permanent în vedere faptul că există şi posibilitatea altor explicaţii şi soluţii la situaţiile semnalate.

Plecând de la ideea că etimologia, ştiinţa care studiază originea cuvintelor, este considerată drept una dintre cele mai complexe şi mai importante ramuri ale lingvisticii, Cătălina Pînzariu explică evoluţia formală şi semantică a unui corpus variat ales din sfera ştiinţei şi a culturii. În demersul său nu s-a limitat la istoria cuvintelor, ci a ţinut seama şi de noţiunile pe care acestea le redau, precum şi de legile fonetice şi de gramatica istorică şi comparată.

Interesată deopotrivă de etimologie şi de neologie, autoarea a ajuns la concluzia că studiul conceptului de etimologie multiplă trebuie pus în relaţie cu cel de etimologie unică, şi la fel etimologia multiplă romanică împreună cu cea neromanică (v. Anexa 2).

Pentru a înţelege cum s-a ajuns la absorbţia unui mare număr de împrumuturi latino-romanice, cercetătoarea a urmărit modul cum s-a închegat o poziţie convergentă în epocă faţă de problema împrumuturilor neologice în limba română şi faţă de sursele acestora, subliniind cele mai interesante şi totodată consecvente păreri din perioada respectivă (de exemplu, cele formulate de corifeii Şcolii Ardelene). A trecut de asemenea în revistă cercetările consacrate împrumuturilor livreşti în limba română şi a ţinut seama de contactul permanent al românei cu limbile şi culturile Europei, direct sau indirect, care a fost un factor determinant pentru ca împrumutul neologic să răspundă nevoii de redimensionare semantică a vocabularului românesc, în vederea integrării culturale, datorate evoluţiei permanente a societăţii şi a necesităţii de comunicare culturală şi lingvistică.

BDD-R238 © 2015 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.87 (2026-11-09 02:15:54 UTC)

Referinţele bibliografice vădesc o documentare complexă. Că este vorba de un studiu laborios conceput o demonstrează şi notele explicative de subsol, dovadă a atentei examinări a surselor bibliografice şi a bogăţiei de idei condensate în aceste pagini. Un subiect atât de complex are, desigur, mai multe faţete pe care autoarea nu şi-a propus să le investigheze aici. Prevalează, în schimb, nu doar ideea că neologismele sunt consecinţa unui efort sistematic de îmbogăţire a limbii, ci şi cea a legăturii dintre romanitate şi românitate. Spaţiul romanic, considerat în ansamblul său ca donator, este pentru Cătălina Pînzariu, conform principiului transferului de energie, un fel de translatio de dincolo de secole care stimulează capacităţile creatoare ale limbii-receptoare. Aşadar, graţie energiei pe care o comunică limbii române moderne, spaţiul romanic se regenerează, apărând într-o nouă lumină. Care este locul limbii române între celelalte limbi romanice? Răspunsul îl găsim în varianta personală a autoarei în secţiunea a treia a cărţii.

Cartea *Neologismele româneşti cu etimologie multiplă latino romanică* este menită să completeze bagajul de cunoştinţe teoretice şi practice, pe care le îmbină dinamic şi eficient, al filologilor, în primul rând. În acelaşi timp este şi un foarte util instrument de lucru pentru studenţi, elevi, profesori, pentru cei interesaţi de ştiinţele umaniste şi toţi cei care doresc să-şi perfecţioneze nu doar cunoştinţele de etimologie, ci şi pe cele de cultură generală.

Luminiţa VLEJA
Universitatea de Vest din Timişoara

Ovidiu-Adrian Enacache, *Strategii argumentative şi persuasive în* Didahiile *lui Antim Ivireanul*, Iaşi, Editura Junimea, 2014, 241 p.

La Editura Junimea a apărut, în anul 2014, studiul intitulat *Strategii argumentative şi persuasive în* Didahiile *lui Antim Ivireanul*, semnat de profesorul de limba şi literatura română Ovidiu-Adrian Enacache. Este vorba despre teza de doctorat a acestuia, elaborată sub conducerea ştiinţifică a lingvistului şi profesorului universitar ieşean Constantin Frâncu, teză în care „se încearcă conturarea [sic] unei analize retorice complete şi unitare a predicilor şi scrisorilor celui care a fost unul dintre cei mai consacraţi mitropoliţi din istoria culturii româneşti".

Un astfel de studiu al elementelor lingvistice ale limbajului religios, numit de autor – pe bună dreptate, având în vedere şi aspectele nonverbale la care face deseori referire – „discurs religios", se doreşte a reprezenta o contribuţie la mai buna cunoaştere a modului în care un anumit tip de text, „profesionalizat", poate contribui la dezvoltarea generală a unei limbi. Deşi autorul şi-a ales ca material de analiză şi de interpretare, în primul rând, aşa-numitele „didahii", respectiv predicile, precum şi două dintre scrisorile lui Antim Ivireanul, toate publicate de Gabriel Ştrempel la Editura Minerva, în anul 1972, într-o ediţie critică intitulată *Opere*, este

BDD-R238 © 2015 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.87 (2026-11-09 02:15:54 UTC)